

Хавронюк М.І.,
професор кафедри кримінального
та кримінального процесуального права,
доктор юридичних наук, професор
(*Національний університет «Києво-Могилянська академія»*),
заступник голови робочої групи з питань розвитку
кримінального права Комісії з питань правової реформи

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОРУПЦІЙНІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У ПРОЄКТІ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

1. Під кримінальною відповідальністю ми розуміємо вид юридичної відповідальності, змістом якого є *обов'язок особи, визнаної судом винуватою, зазнати державного осуду у формі покарання, судимості та/або іншого передбаченого Кримінальним кодексом України (далі – КК) кримінально-правового засобу.*

Завданнями, які виконували автори проєкту нового КК [1] в частині встановлення відповідальності за корупційні кримінальні правопорушення (далі – КПККП), було: забезпечити юридичну визначеність відповідних положень проєкту КК; встановити пропорційні до ступеня тяжкості кримінальних правопорушень засоби кримінальної відповідальності; гарантувати відповідність положень про відповідальність за КПККП чинним міжнародним договорам, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

2. У статтях 1.3.1, 9.5.1, 9.6.1, 10.1.1 проєкту нового КК, з урахуванням міжнародних стандартів, наведені значення багатьох важливих термінів (крім розкритих нижче, це терміни: публічна службова особа, яка займає особливо відповідальне становище; іноземна публічна службова особа; військова публічна службова особа; вимагання неправомірної вигоди та ін.). Зокрема, визначені так:

1) *корупційне кримінальне правопорушення* – передбачений цим Кодексом злочин чи проступок, склад якого містить такі обов'язкові ознаки корупції:

а) *неправомірна вигода* – як предмет або засіб кримінального правопорушення та

б) *зловживання або вплив на службову особу з метою схилити її до зловживання*, – як спосіб кримінального правопорушення;

2) *зловживання* – використання влади, службових повноважень, професійних обов'язків чи пов'язаних з ними можливостей на шкоду правомірним інтересам іншого суб'єкта права;

3) *неправомірна вигода* (далі – НВ) – грошові кошти, інше майно, перевага, пільга, послуга, нематеріальний актив або вигода немайнового характеру, які особа без законних на те підстав:

а) набуває шляхом зловживання,

б) одержує, просить чи вимагає за вчинення чи невчинення в інтересах іншої особи певної дії шляхом зловживання, незалежно від наявності в неї реальної можливості вчинити чи не вчинювати таку дію, або

в) пропонує чи надає іншій особі за те, щоби вона, шляхом зловживання вчинила чи не вчинила будь-яку дію в інтересах того, хто пропонує чи надає НВ.

При цьому, набуттям, одержанням, проханням і вимаганням НВ визнається вчинення таких дій особою як для себе, так і для іншої особи, а її пропонуванням і наданням – пропонування і надання як особі, яка вчинює чи не вчинює будь-яку дію, так і іншій особі. Вчиненням чи невчиненням в інтересах того, хто пропонує чи надає НВ, певної дії визнається її вчинення або невчинення як в інтересах особи, яка пропонує чи надає НВ, так і в інтересах іншої особи;

4) *неправомірна вигода у значному розмірі* – НВ майнового характеру, розмір якої в одну тисячу і більше разів перевищує розмір розрахункової одиниці¹⁰;

5) *неправомірна вигода у великому розмірі* – НВ майнового характеру, розмір якої в десять тисяч і більше разів перевищує розмір РО;

б) *підкуп* – пропозиція або надання фізичній чи юридичній особі НВ за вчинення нею певної дії чи бездіяльності;

7) *пропозиція неправомірної вигоди* – висловлення службовій особі чи працівнику наміру надати НВ, незалежно від того, повідомляється при цьому про час, місце чи спосіб її надання;

8) *публічна службова особа*:

а) особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, – службова особа, яка обіймає посаду, пов'язану з виконанням владних, організаційно-розпорядчих, адміністративно-господарських, контрольно-ревізійних чи реєстраційних обов'язків, в органі державної влади чи органі місцевого самоврядування, зазначена у пункті 1 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції»;

б) службова особа, яка виконує такі обов'язки в юридичній особі публічного права;

в) особа, яка здійснює професійну діяльність з надання публічних послуг, тобто відповідно до закону та на підставі ліцензії, включення до реєстру чи укладення публічного договору надає публічні послуги, що створюють правові наслідки для інших осіб (зокрема, нотаріус, приватний виконавець, оцінювач, незалежний посередник, член трудового арбітражу, суб'єкт державної реєстрації прав, третейський суддя).

3. Якщо іноземець або особа без громадянства, що постійно не проживають

---

¹⁰ Розрахункова одиниця (далі – РО), яка застосовується для визначення розмірів предмета, засобу вчинення кримінального правопорушення, спричиненої ним майнової шкоди і розміру штрафу та грошового стягнення, дорівнює 200 гривням; її розмір може змінюватися один раз на рік, при цьому закон, яким він змінюється, набуває чинності з 1 січня року, наступного за роком, у якому цей закон був офіційно оприлюднений (статті 1.3.2 і 1.1.3 проекту КК).

в Україні, вчинили за межами території України корупційний злочин у співучасті з громадянином України, то цей Кодекс підлягає застосуванню до них (ст. 1.4.5).

4. У разі вчинення корупційного злочину як додаткове покарання призначається штраф, а проступку – грошове стягнення (статті 3.2.2, 3.2.6).

У разі вчинення корупційного злочину не виключене застосування пробації.

Засіб у виді обмеження права: а) обіймати певні посади, у тому числі на громадських засадах; б) брати участь в конкурсі на посади в органах державної влади чи органах місцевого самоврядування; в) брати участь у виборах або референдумі; г) здійснювати певні види діяльності, – застосовується за КПККП на розсуд суду. Очевидно, це положення проєкту КК ще підлягає корегуванню: відповідно до міжнародних стандартів особа, яка вчинила корупційний злочин, повинна бути позбавлена можливості в подальшому зловживати своєю владою, становищем, повноваженнями та можливостями.

Вчинення КПККП у відповідних випадках тягне за собою реституцію та/або компенсацію, конфіскацію майна і вилучення речі, а також застосування кримінально-правових засобів до юридичної особи (статті 3.7.1 і 3.8.1, 3.11.2).

5. Згідно з ч. 8 ст. 3.4.2 проєкту КК не призначається покарання особі, щодо якої мало місце прохання надати чи вимагання НВ та яка вчинила злочин, передбачений статтями 5.1.5, 7.9.4, 7.9.9 або 9.5.5 цього Кодексу, якщо вона: 1) щиро покалася, 2) добровільно та своєчасно, до отримання з інших джерел інформації про цей злочин, повідомила прокурора чи орган правопорядку всю відому їй інформацію про його вчинення та 3) сприяла розкриттю злочину щодо особи, яка просила надати чи вимагала НВ.

Але це положення не застосовується у разі, якщо пропозиція чи надання НВ були вчинені по відношенню до іноземної публічної службової особи.

6. Сплив строків давності не повинен впливати на кримінальну відповідальність особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, якщо: 1) закриття кримінального провадження або постановлення виправдувального вироку щодо неї або 2) не звернення до виконання вироку, – мали місце в результаті вчиненого в її інтересах зловживання, поєднаного з пропозицією чи наданням НВ. У цих випадках перебіг давності відновлюється – з дня набрання законної сили обвинувальним вироком суду щодо особи, яка вчинила зазначене зловживання. Покарання, відповідно, не призначається, якщо з часу вчинення кримінального правопорушення минуло 15 років або не виконується, якщо з часу набрання вироком законної сили минуло 25 років (статті 3.4.3 і 3.4.6).

7. У ст. 9.5.4 «Зловживання службовими повноваженнями, становищем чи пов'язаними з ними можливостями» передбачена відповідальність публічної службової особи, яка шляхом використання службових повноважень, становища чи пов'язаних з ними можливостей незаконно вчинила низку конкретних діянь:

1) користувалась державним чи комунальним майном або надала його в користування (оренду, лізинг) іншій особі,

2) одержала чи надала сприяння іншій особі в одержанні кредиту, субсидії, субвенції, дотації, пільги,

3) звільнила себе чи іншу особу від обов'язкового платежу або зменшила

його,

4) встановила або збільшила собі чи іншій особі надбавку, доплату, премію, іншу заохочувальну, компенсаційну чи гарантійну виплату,

5) набула неправомірну вигоду шляхом використання державного або комунального майна чи бюджетних коштів не за їх цільовим призначенням,

6) набула неправомірну вигоду шляхом оплатного вилучення чужої речі, за якої відбулась її заміна на рівноцінний еквівалент,

7) надала неправомірну вигоду за рахунок завищення вартості виконаних іншою особою робіт чи наданих нею послуг,

8) придбала товар, роботу чи послугу до чи без проведення або з порушенням процедури закупівлі (спрощеної закупівлі), визначеної законом, або уклала договір про закупівлю, який передбачає оплату замовником товару, роботи чи послуги до чи без проведення процедури закупівлі (спрощеної закупівлі), або з порушенням такої процедури, визначеної законом, або

9) набула чи надала іншій особі неправомірну вигоду шляхом вчинення іншої дії чи бездіяльності, крім випадків, передбачених статтями 4.10.9, 5.1.6, 6.1.4–6.1.6 та 9.5.6 цього Кодексу,–

що спричинило істотну майнову шкоду.

Це – злочин 1 ступеня. Але якщо діянням фактично спричинено значну або тяжку майнову шкоду (їх розміри визначені у ст. 1.3.4), то воно стає, відповідно, злочином 3 або 5 ступеня, а якщо неістотну шкоду – проступком (ст. 9.5.10).

Таке зловживання може стати і злочином 6 ступеня, якщо, наприклад, ним спричинено тяжку майнову шкоду і при цьому воно вчинене в складі простої групи або в особливий період чи під час надзвичайного стану, або з метою приховати інший злочин чи полегшити його вчинення (ст. 9.5.3), і навіть 7 ступеня, якщо воно вчинене публічною службовою особою, яка займає особливо відповідальне становище (ст. 9.5.2). Зазначене зловживання, вчинене учасником організованої групи, потребуватиме додаткової кваліфікації за ст. 7.1.4 «Створення організованої групи або участь у ній чи її діяльності».

Новелою проекту нового КК є також те, що практично будь-яке передбачене його Особливою частиною діяння, вчинене з використанням влади, службових чи професійних повноважень або пов'язаних з ними можливостей, підвищує тяжкість злочину на один ступінь, а публічною службовою особою, яка займає особливо відповідальне становище, – на два ступеня.

Наприклад, позбавлення особистої свободи людини (ст. 4.4.5) є злочином 3 ступеня, якщо він вчиняється з використанням влади, службових повноважень чи професійних обов'язків або пов'язаних з ними можливостей – 4, а якщо публічною службовою особою, яка займає особливо відповідальне становище – 5 ступеня.

8. Інші корупційні кримінальні правопорушення покажемо в таблицях.

**Таблиця 1. Кримінальні правопорушення,
пов'язані з наданням та одержанням НВ
в публічній сфері**

Злочин 3 ступеня	Злочин 4 ступеня	Злочин 5 ступеня
Ст. 9.5.5 – Особа, яка НВ публічній службовій особі: 1) запропонувала або 2) надала.	Те саме: - у значному розмірі; - в складі простої групи; - в особливий період чи під час надзвичайного стану; - з метою приховати інший злочин чи полегшити його вчинення.	Те саме: - у великому розмірі.
Ст. 9.5.6 – Публічна службова особа, яка від іншої особи: 1) прийняла пропозицію НВ, 2) одержала НВ, 3) просила її надати або 4) вимагала її.	Те саме: - у значному розмірі; - в складі простої групи; - в особливий період чи під час надзвичайного стану.	Те саме: - у великому розмірі; - публічною службовою особою, яка займає особливо відповідальне становище.
Ст. 9.5.7 – Особа, яка надала НВ іншій особі, яка за надання такої вигоди погодилась вплинути на прийняття рішення публічною службовою особою чи іноземною публічною службовою особою.	Те саме: - у значному розмірі; - в складі простої групи; - в особливий період чи під час надзвичайного стану; - з метою приховати інший злочин чи полегшити його вчинення.	Те саме: - у великому розмірі.
Ст. 9.5.8 – Особа, яка одержала НВ за реальний або удаваний вплив на прийняття рішення публічною службовою особою чи іноземною публічною службовою особою.	Те саме: - у значному розмірі; - в складі простої групи; - в особливий період чи під час надзвичайного стану.	Те саме: - у великому розмірі; - публічною службовою особою, яка займає особливо відповідальне становище.

**Таблиця 2. Кримінальні правопорушення,
пов'язані з наданням та одержанням НВ
у приватній сфері і сфері спорту**

Злочин 1 ступеня	Злочин 2 ступеня	Злочин 3 ступеня	Проступок
Ст. 7.9.4 – Особа, яка надала функціонеру чи працівнику приватної сфери НВ у значному розмірі.			Ст. 7.9.8 – Те саме: - у розмірі, що не є значним.
Ст. 7.9.5 – Функціонер чи працівник приватної сфери, який НВ у значному розмірі: 1) одержав, 2) просив надати або 3) вимагав.	Те саме: - у значному розмірі; - у складі простої групи.	Те саме: - у великому розмірі.	Ст. 7.9.9 – Те саме: - у розмірі, що не є значним.
Ст. 7.9.6 – Особа, яка надала НВ особі, що здійснює діяльність у сфері спорту, з метою вплинути на результати офіційного спортивного змагання.			
Ст. 7.9.7 – Особа, що здійснює діяльність у сфері спорту, яка одержала НВ: 1) за вплив на результати офіційного спортивного змагання або 2) у розмірі, що перевищує 250 РО, внаслідок розміщення нею ставки на спорт щодо результатів офіційного спортивного змагання, в якому вона або її команда беруть участь.	Те саме: - у складі простої групи.		

При цьому, згідно зі ст. 3.2.5, встановлюються такі санкції за злочини: 1 ступеня – штраф від 100 до 500 РО або ув'язнення від 3 місяців до 2 років; 2 ступеня – штраф від 500 до 1000 РО або ув'язнення від 2 до 3 років; 3 ступеня – штраф від 1000 до 2000 РО або ув'язнення від 3 до 4 років; 4 ступеня – ув'язнення від 4 до 6 років; 5 ступеня – ув'язнення від 6 до 8 років; 6 ступеня – ув'язнення від 8 до 10 років; 7 ступеня – ув'язнення від 10 до 13 років.

Санкція за проступок передбачає, альтернативно: грошове стягнення від 50 до 100 РО, безоплатні роботи від 1 до 3 місяців, обмеження свободи пересування від 15 днів до 3 місяців або арешт від 15 днів до 3 місяців (ст. 3.2.10).

9. Проект КК також знає й інші злочини, пов'язані з підкупом:

- прийняття пропозиції або одержання НВ суб'єктом виборчого процесу чи процесу референдуму (ст. 4.10.9);

- пропозиція чи надання НВ суб'єкту виборчого процесу чи процесу референдуму (ст. 4.10.10);

- надання НВ за просування медичної продукції (ст. 5.1.5);

- одержання НВ за просування медичної продукції (ст. 5.1.6);

- пропозиція чи надання НВ учаснику кримінального провадження (ст.

8.2.5).

Зміст диспозиції статті 368-5 чинного КК щодо незаконного збагачення члени робочої групи вирішили практично не змінювати: ст. 9.5.9 проєкту КК визначає, що злочином 3 ступеня є, якщо особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, яка набула активи, вартість яких більше ніж на 35 тис РО перевищує її законні доходи. Тяжкість цього злочину збільшується на один чи два ступеня, якщо вартість активів перевищує законні доходи особи, відповідно, більше ніж на 100 тис і більше ніж на 300 тис РО.

10. Таким чином, щодо КПККП у проєкті КК застосовано уніфікований та комплексний підхід, який є набагато більш визначеним та простим, ніж у чинному КК з його численними суперечливими статтями і частинами статей, присвяченими відповідним кримінальним правопорушенням. Основними перевагами цього підходу є дотримання вимог юридичної визначеності і пропорційності, а також максимальна відповідність чинним міжнародним договорам України.

Обсяг тез доповіді не дозволяє навести пояснення кожному відповідному положенню проєкту КК – результати більш ґрунтовного дослідження можуть бути опубліковані в науковій статті.

Список літератури:

1. Текст проєкту нового Кримінального кодексу України станом на 22.09.2022: <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code>